

ספר
זכרון
יעקב

על ששה סדרי משנה

לדברי יעקב זואלינער
דפוס
מבשרת ציון

ספר
זכרון
יעקב

ששה
סדרי
משנה

ספר

זכרון יעקב

בעזהשׁי"ת

ספר

זכרון יעקב

חידושים ביאורים והערות על ששה סדרי משנה
ובדברי בעל תוספות יום טוב

מאת הרב הגאון המזפּלג בדודו

עוקר הרים בסבדא

רבי יעקב זואליער זצוקללה"ה

אבדק"ק ביטשא

ובעל מחבר ספר

בית יעקב על מסכת עירובין

יוצא לאור לדאשונה מבתי"ק

של רבינו המחבר זי"ע

בעזרת נכדו

הנדיב ד' משה דעכטשאפּפּען נ"י

מאנסי ניו יארק

תשע"ט לפ"ק

לזכרון עולם בהיכל ה'

לזכר נשמת

בנינו הילד היקר והנחמד

אהרן ז"ל

בן שלום יעקב נ"י

יה"ר שימליץ טוב בעדינו עד שיעמוד לגורלו

לקץ הימין במהרה בימינו

ת.נ.צ.ב.ה.

הסכמות

אשר ניתנו לספרו של המחבר "בית יעקב" עמ"ס עירובין

אגרת אשר כתב אלי הרב הגאון הגדול וצדיק אמת המפורסם כבוד הרב אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב יע"א

שלום וכו' ליי"ב הרב המופלג המאה"ג צדיק ונשגב כבוד מהו' יעקב וויילר אב"ד דק"ק
ביטש יע"א.

הנגיד מוה' חיים מנהיג מדינה נ"י הביא לפני חבורו על מסכת עירובין, והיותו נחוץ לדרכו
אץ עלי לאמר כלה מעשיך, ואני מאוד מוטרד, אך אוקי גברא אחזקתי, ובשגם כי יגע והתמיד
ומצא כדי מדתו במס' שצריכא רבה למפורש אחרון א' המעורר לבות המעיינים במס' זו,
ויאשר חילו לאורייתא, ולהסכמה לא צריך, אך לסיוע לסייעו להוציא מצותו מכח אל פועל
צדק, ע"כ הנני מן המסייעים ליקח ספר א' כאשר יוגמר בדפוס, ואם עיניו יראו כי כתיבה זאת
לו לתועלת יכול לדפוס אגרת הלזה בראש ספרו.

וה' עמו בכל אשר יפנה יצליח וירויח כנפשו הטהורה, ונפש א"נ משה סופר מפ"פ דמיין

הסכמת הגאון החסיד הרב אב"ד דק"ק ע"ח

הגם הלום אחרי רואי ראיתי אחד מדבר בשפה ברורה חץ ברור, שפתיו נוטפת שושנים,
אוקיר אנוש מפז ואדרכמונים, ה"ה הרב המאור הגדול החריף והבקי מוה' יעקב וויילר נ"י
אב"ד ור"מ דק"ק ביטש, והאי גברא יקירא יגע ולמד בעיון היטיב, וביותר במסכת עירובין
אשר ראיתי בחבורו איזה גרגרים והמה מיוסדים על קוטב ומרכז היושר, והחלק יעיד על
הכלל, ורוצה להיות חובר חיבור להשיב נפש שוקקה המתאווה ללמוד מסכת עירובין, אמרתי
לבוא במגלת ספר כתב אלי לאמר, מי יתן ויוחקו מיליו בעט עופרת, לדור דורות משמרת,
כליל ותפארת, להיות רבים נהנים מאורי אשר אור לו בציון המצויינים בהלכה, הליכת עולם
לו, וגם אני בלי נדר הרי עלי ליקח ספר אחד כאשר יוגמר לטובה.

דברי אלה פה ע"ח ריש ירחא תליתאי מ"ה למב"י תקפ"ח לפ"ק. הק' דוד דייטש

אלה
תולדות
יעקב

תולדות רבינו המחבר

אלה תולדות יעקב

סידר וערך: הרב אברהם יעקב קפלוישניק

רבינו המחבר רבי יעקב וואליער זצוק"ל נולד בסוטשאן (שבמחוז טוהרין) בשנת תקמ"ו^א. מצד אביו רבי יוסף ז"ל התייחס לגזע מלכות בית דוד^ב, ואמו מרת פעריל ע"ה היתה מצאצאי הרבי ר' העשיל מקראקא זצוק"ל^ג. כמו כן היה קרובו ושאר בשרו של בעל הנודע ביהודה^ד.

בשנת תקע"ג^ה, בהיותו אך בן כ"ז שנים, נתמנה לאב"ד ביטשא (מחוז טרענטשין) שבהונגריה, כיום עיר בצפון מערב סלובקיה, שם ישב על מדין והורה צדק לעדתו שנים רבות^ו.

בשבתו עם זקני ארץ

כסתו היתה מוטלת בין גדולי רבני וגאוני הונגריה, אשר העריכוהו והעריצוהו למאוד. ממקום שבתו עמד עם גדולי דורו בקשרי מכתבים ואגרות תורה, ובספריהם מוצאים אנו מתשובותיהם הערוכות אליו בדבר ה' זו הלכה ובפלפולא דאורייתא.

בספר "מנחת חינוך" מצוה קל"ב (בקומץ מנחה) מביא קושיא משמו של רבינו, "והקשה אותי הרה"ג מו"ה יעקב ווילער נ"י אבד"ק ביטש במדינת הגר בעל המחבר ספר בית יעקב על מסכת עירובין^א, בעל המנחת חינוך עצמו מיישב את הקושיא בטוב טעם^ב. גם בשו"ת "שיבת ציון" להג"ר שמואל סג"ל לנדא זצ"ל בנו של הנודע ביהודה (סי' ע"ד) ישנה תשובה ארוכה בעניני אישות המופנית אל רבינו ("שלום וישע רב, לאור נערב, הרב המופלא ומופלג כש"ת מו"ה יעקב נ"י אב"ד דק"ק ביטש ואגפיה"), והשלמת הענין במכתב נוסף (סי' ע"ה) מיום כ' טבת תקע"ו ("אהובי ידידי הרב המופלא החרף ובקי"). תשובה נוספת (סי' צ"א) אל רבינו עוסקת בענין סידור גט ("יצו ה' את הברכה, לאשר משנתו שמורה וערוכה, ה"ה אהובי ידידי...").

קשר מכתבי תורה התקיים גם בינו ובין הג"ר שלמה קוועטש זצ"ל, מח"ס שו"ת חכמת שלמה^ה. עדות לכך נמצאת בחיבור שלפנינו בשתי מקומות^ט, כאשר בסיום אריכות דבריו הוא כותב: "הן חפשו נא אתם בני באמתחת

א. עפ"י הרישומים שבארכיון עיריית ביטשא. ב. כן כתב רבינו בהקדמתו לספרו "בית יעקב" עמ"ס עירובין "כאשר שמעתי לאמר איש מפי איש בידיעתי ע"י עדות כתב יחוס". ג. רבינו בהקדמתו שם. ד. לשון מרן החת"ס בתשובתו לרבינו הנדפסת בשו"ת חת"ס יו"ד סי' ר"ח. ה. כך עולה מתוך דברי הקדמתו הנ"ל מיום י"ב מנחם אב תקפ"ח "אנשי קהלתי ק"ק ביטשא אנשים מהוגנים מאהבי נותני לחמי ומימי... זה חמש עשרה שנה". ו. במפקד האוכלוסין בשנת תרי"א (1851) נמנו בעיר 352 תושבים יהודים (מתוך קונטרס "יהודי ביטשא" מאת מר פ. קראל). ז. בעריכת הספר הנוכחי שילבנו את הדברים במס' מנחות כ"ז ע"א. ח. נדפס בס' הר המור (ווינן תרכ"ב). ט. נזיר פ"ו מ"ה, קידושין פ"א מ"ט.

סדר
זרעים

מסכת ברכות

פ"א משנה א'

תנוס' יו"ט ד"ה אם כן למה כו'. והרמב"ם בפ"ד מהלכות מעשה הקרבנות פסק בהקטר חלבים ואיברים עד חצות וכו', נראה לי דלאו ממתניתין שמענו לה הרמב"ם, אלא מדרגתה בתוספתא דפרק ב' דמגילה ודבר שמצותו בליילה כשר כל הלילה אבל אין חייבין עליהן משום נותר וכו' עד שיעלה עמוד השחר, ולישנא דאבל לא יצדק כו', אלא הכי קאמר כשר כל הלילה בדיעבד כו', עי"ש. והמעין צעין פקיסא יצין שאף לדברי תוס' יו"ט לא מכוון הוא שפיר ליסגא דאבל. ואומר אנכי לפרשו בעז"ה, צמה דאיתא צ"ס ברכות (ה') [ח'] ע"צ פעמים שאדם קורא קריאת שמע שני פעמים כלילה, אחת קודם שיעלה עמוד השחר, ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר כו' עי"ש, הנה הוא לפניך שאחר עלות עמוד השחר נמי עוד לילה מיקרי עד הנץ החמה. ולפי זה הכי קאמר התוספתא, אבל אין חייבים עליהם כרת, כלומר מה שאמרינן אין חייבים עליהם כרת וכשר כל הלילה, אף אם שיעקר המזוה אינה אך עד חצות, היינו אך עד שיעלה עמוד השחר ולא עד הנץ החמה.

משנה ד'

תנוס' יו"ט ד"ה כבן שבעים כו'. וכיוצא בזה דברי הרמב"ם, אלא שכתב שאמנם קרה לו השיבה מצד שהרבה לשנות וללמוד ולקרות יום ולילה עד שתשש כחו ונזרקה בו שיבה וכו', עי"ש. הן להפשות רואה כל המעין,

שדברי הרמב"ם הם נגד דברי הש"ס ברכות כ"ח ע"א, דהתם איתא שצפעס אחת נזרקה כל השיצה על פי נס שיהיה ראוי לדרשן כאשר פירש"י, עי"ש.

ואנכי אומר לכוון קצת דברי הש"ס לדברי הרמב"ם. הנה התם (כו:) איתא אימלך צדיתוהו, אמרה ליה דילמא מעצריך לך, אמר לה לישתמש איניש יומא חדא צכסא דמוקרא ולמחר ליתצר, אמרה ליה לית לך חיורתא, יהוא יומא צר תמני סרי [שני] הו, איתרמיש ליה ניסא וזהדרי ליה תמני סרי דרי חיורתא כו', עי"ש. ומהתימא להצין אשר מה שאשתו היתה צורחת מהגדולה יותר ממנו, הא מדרך הטבע שאשה מהדרת אחר גדולה וכבוד יותר מאיש. גם אין להצין לאיזה צורך אשמועינן הש"ס שצר תמני סרי הוה צההוא יומא וזהדרי ליה תמני סרי דרי חיורתא כמנין שנותיו, מאי נפקא מינה לי צוה לאשמועינן, לא היה לו להש"ס אך לומר שאיתרמיש ליה ניסא וזהדרי ליה תמני סרי דרי חיורתא.

אבל הכוונה הכי היא, הן מה שאמרה לו אשתו דלמא מעצריך לך, אזי אמרה צאומרה שלהיות שהוא עוד רך צענים שמא לא שנה ולמד וקרא הרבה עד שהוא ראוי לנשיאות, ולכן יעצרו אותו ותהיה חרפה וציון צמקום הגדולה, כי יודע שאינו גדול הדור כאשר שמחזיקין אותו. ועל זה השיב הוא לישתמש וכו', כלומר כמו שאינו ודאי שישצר (כפרש"י אם ישצר, כלומר אינו ודאי), כן נמי אינו ודאי שיעצרו אותו, כאשר אף אתה צעמך תאמר אך דלמא. ועל זה חזרה ואמרה, הא ודאי לא למדת עוד הרבה עד שאתה ראוי לנשיאות, דהא לית לך חיורתא, ומי שהרבה ללמוד נזרקה צו שיצה

טבילה, אף אם שראה זיצה והטבילה היא ללא הועיל, דפשיטא היא שאין מצטלין טבילת דאורייתא.

פ"ד משנה א'

תו"מ ד"ה תפילת המנחה עד הערב. שכן תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב. ור' יהודה סבר שקרב והולך עד פלג המנחה. הכי מפורש בברייתא בגמרא. ותימא שהר"ב מפרש בדרכי יהודא דזמן מנחה עד הליכה בו, עיי"ש. הן לדידי לא קשה מידי, דהא הא שמתפללין התפילה הנקראת מנחה משש שעות ולמעלה וקורין אותה מנחה גדולה אף רבי יהודה סבירא ליה, והנה על כרחך סבירא ליה לרבי יהודה שהלשון מנחה הוא מלשון מנוחת השמש, ואמנה משש שעות ולמעלה עד תשע שעות ומחנה נקרא אותו זמן מנחה גדולה על שם מנוחת השמש מגודל זריחתה ומאורה הגדול, ומתשע ומחנה ולמעלה עד הלילה, אשר באותו זמן אין עוד זריחת השמש גדולה היא, כי כבר הונחה, מיקרי מנחה קטנה, (והיינו כוונת הרמב"ן (פר' צא י"ז ו') המוצא בסמוך*). והנה קאמר רבי יהודה שאך עד פלג מנחה קטנה, אשר אז עוד השמש היא צקנת הזריחה, צדינו להתפלל התפילה הנקראת מנחה, אבל מאז ולמעלה שכבר נקלשת מאוד זריחת השמש, מיקרי ערב לענין תפילה, ותפילת מעריב ולא תפילת מנחה צדינו להתפלל. אבל צאמת השם מנחה שפיר יאמר על כל הזמן עד הלילה.

משנה ו'

תו"מ ד"ה או באפדא. פי' הר"ב עצים הרבה קשורים וכו', והיה ג"ל לגרום

מתשיות הכח אשר התורה מתישה, וזודאי יעצרו אותך. הנה לכן קאמר הש"ס דהוא יומא צר תמני קרי [שני] הוה, כלומר ולמען זאת אף אם שהיה קורא ושנה ולמד הרבה, אף על פי כן לא נזרקה צו השיצה, משום שכוחות וליחות ימי נעוריו [גוצרים] גם על תשיות כוחו מהלימוד. איתרחיש ליה ניסא ואהדרי ליה תמני קרי דרי חיורתא כמנין שנותיו, לרמוז שמאד לימודו אשר למד הרבה היה ראוי שתהיה השיצה נזרקה צו עוד מאז שצא לעולם.

פ"ב משנה א'

תו"מ ד"ה בפרקים בו'. ובישיבה הקשיתי דאמאי לא פירש התנא וליתני הבא שואל בשלום ומשיב שלום, כדתנן בסוף המשנה ומשיב שלום לבד אדם, עיי"ש. ואנכי אומר דבר פשוט לתוך הקושיא, הן נסיפא היה התנא מוכרח לומר מלת שלום, משום שהלשון ומשיב לכל אדם משמע שצידו הוא להשיב על כל מה ששואלין אותו, לכן קאמר התנא מלת שלום, לומר שאך צענין שאלת שלום רשאי הוא להשיב.

פ"ג משנה ו'

תו"מ ד"ה והמשמשת. טמאה אף בדא פליטה, הרמב"ם. ומטעם דלעיל. ועוד כל דתקון בעין דאורייתא תקון, וכתוב ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע וגו'. ומהאי טעמא איצטריך למיתניא ולא איצטריך למיתני בעל קרי שראה זיבה בו'. כלומר להיות שאינו אלא תיקון דרצון, איצטריך למתני שאף על פי כן נריכה טבילה לאחר ששימשה, אף אם שלא תועיל הטבילה, אבל טבילת קרי שהיא דאורייתא לא איצטריך למתני שצריך

א. בדברי התוס' יו"ט שם. ב. כ"כ גם בהגהות בית שאול (להגרי"ש נאטאנון) על המשניות כאן, וכעיי"ז כתבו בנימוקי הגרי"ב ובתוס' אנשי שם עפ"י דברי הלחם משנה הל' תפילה פ"ג ה"ב.